

György Lajos: A magyar regény előzményei. Budapest, M. T. Akadémia. 1941. Nagy 8-r. 540 lap.

Szinnyei Ferenc akadémiai nagyjutalmat nyert munkájának II. kötetével egyidejűleg jelent meg szintén az Akadémia kiadásában György Lajos műve. Nemcsak tárgyilag kapcsolódik ez a munka a Szinnyeiéhez, mint ennek nagyszabású bevezetése, hanem a két szerző tudósi egyénisége is testvérj hasonlóságot mutat egymással. A kutatás lelkiismeretességének és módszerességének felül nem múlható példáját adták mind a ketten, s hatásvás bizonyítékát annak az igazságnak, hogy a nehézségektől vissza nem riadó és tökéletes felszereltségű szakember kezében a hálátlannak látszó feladat is hálássá válik. Mikor csaknem három évtizeddel ezelőtt (Egyet. Philol. Közöny, 1913.) György Lajos közreadta mostani nagy munkájának vázlatát: méltányoltuk a szerző nagy buzgalmát és türelmét, de nem hittük, hogy regényirodalmunk történetének ez az 1772 és 1836 közé eső fejezete olyan kiváló szellemtörténeti fontosságúnak bizonyulhat, amilyenül most elénk tárul. Éppen a szellemtörténeteszek tartoznak legtöbb köszönettel Szinnyei és György bámulatraméltó filológiai szoliditásának: ők ketten a magyar széppróza történetének egy évszázadnyi területén a kutatásnak azt a részét végezték el, amelytől a hivatott munkások kilenczted része visszariad; kettőjük alapvetése messze jövődőkig megkönyviti tudományunk továbbfejlődését.

György Lajos így fogalmazza meg a maga elé kitűzött célt: «regény irodalmunk legzavarosabb időszakának tisztázása». Nem fél munkát végzett hanem teljeset: felkutatott minden felkutatható adatot, úgyhogy a Jósika *Abafija* előtti magyar regény- (helyesebben: «román»-) irodalom anyagaként 385 kisebb-nagyobb művet vehetett tüzetes vizsgálat alá. Emberileg szólva teljesnek mondható ez az anyaggyűjtés, tehát a jövőben sem érheti tudományunkat komolyabb meglepetés szerzőnk megállapításait illetőleg. Ő maga utal arra egy-két helyen, hogy a további kutatástól minő eredményt remélhetünk; pl. a XVIII. és XIX. század fordulójának kísérteties tárgyú ú. n. rémtörténeteire vonatkozólag sok olyan adat előkerülhet, amelyek még jobban megértetik velünk ennek az alacsonyrendű műfajnak közkedveltségét, a korszellembe és közizlésbe való beágyazottságát (154. lap); az ezutáni kutatásra vár az a feladat is, hogy egy-egy olyan történetileg nevezetes regénytermékünknek, amilyen pl. Dugonics *Etelkája*, vagy Fáy *Bélteky háza*, az idegen forrása kielégítő módon feltárassék (267., 491. l.), stb. De egyelőre a legnagyobb elismeréssel vehetjük tudomásul regényirodalmunk *idáig* legzavarosabb időszakának olyanfokú tisztázását, amelyet a mások, főként pedig a saját buzgó kutatásai alapján György Lajos nyújt. Munkájának első 200 lapját foglalja el az összefoglaló rész; kimagasló részlete ennek a «Kedvelt román-típusok» című fejezet: román-irodalmunknak a nyugateurópai szellemtörténet kereteiben való szerves elhelyezése. Szerzőnk széleskörű vizsgálódásának eredménye meglepő és örvendetes: a legnagyobb részükben gyarló és selejtes románjaink tömege együttvéve nem kevesebbet bizonyít, mint azt, hogy 1772 és 1836 között is Nyugateurópának egy darabja voltunk. «Talán egyetlen olyan rezdülése sincs a korabeli szellem-

nek, melyet a (román)-műfajon keresztül a magyar olvasó fel nem fogott volna s róla legalább tudomást nem szerzett volna.» (196. l.)

De bármily nagybecsű is ez a 200 lapnyi összefoglalás, György Lajos művének nem ez a leglőbb értéke, hanem az utána következő 340 lapnyi «bibliográfia», amely beláthatatlan ideig alapja és kiinduló tere lesz a témánkkal kapcsolatos minden további vizsgálódásnak. Ha valamelyik munkára ráillik a «hézagpótló» jelző, — ez igazán olyan.

ZSIGMOND FERENC.

Herczeg Ferenc. (Irták a Petőfi Társaság tagjai.) Bp. é. n. (1941.) Singer és Wolfner. 8.-r. 260 l.

Az írónak előbb meg kell hálnia, hogy halhatatlanná váljék, — ezt a paradoxont nálunk maga az élet cáfolja meg. Mert van-e magyar író, aki előbb, hatóbb lenne, mint a «nemzet költője,» Herczeg Ferenc? Úgy nézünk fel rá, mint havas hegycsúcsra, amely túristák ezreit vonzza, s ezek nem kímélnék táradtságot, nem félnek veszélytől, csakhogy a csúcsra jussanak. Hívja őket az a felemelő érzés, amelyet a nehézségek legyőzése után lőnt a magasságban egy rövid pihenő jelent.

Ez az érzés vonzotta a Petőfi-Társaság tagjait, amikor díszelnökök félévszázados tagságának megünnepelésére megépítették a hidat önmaguk és Herczeg Ferenc, az ember között. Egy csokor virágot akartak átnyújtani a magyar olvasóközönség Herczeg-tisztelő tagjainak, — s ki ne volna az? — legnagyobbreszl emberi vallomásokat, amelyek azonban nem írójukra, hanem az ünnepeltre vetnek egy-egy sugarat.

Nagyobbszabású értekezést csak egyet találunk a kötetben: Kornis Gyula hatalmas bevezető tanulmányát, amely a kötetnek kétötödét teszi. Kornis, a lélekbúvár, beszél Herczegről, a lélekalkotóról. Kornis a hagyományos Taine-féle milieu-elméletet próbálja Herczegre. De mint az erjedő bor leveti a fékező aroncsot, úgy pattannak le Herczegről ezek a megcsontosodott formák. Ezek csak a tucatember számára készültek, már pedig Herczeg egyik legeredetibb egyénisége irodalmunknak. Ha a faj, — német ősei, — környezete, — verségi gyermekkori élményei, — az időpont, — századvégi irodalmunknak a naturalizmus felé mutató iránya, — egyaránt hatástalanul pattogtak le róla, honnan meríti műveinek mély és erős gondolati, akarati és érzelmi élményeit? Mi az a csudaforrás, amelyből hősei gazdag sorát megalkotja? Kornis megfelel rá: «A költőnek saját gazdag énjé.» Kevés magyar költőben volt meg a beleélésnek az a mágikus adománya, amelyet Herczeg a magáénak vallhat. Nemcsak a költő, — írja Herczeg — hanem a regény- és színműíró is önmagának áll modellt, s mindazokat a hősöket, akik embrionális formában az ő lelkében élnek, a szükséghez képest kifejleszti. De megvannak ezek a hős-csirkák minden nyárs-polgár lelkében is, — Petőfi szerelmi érzéseit minden húszéves ifjú érzi, — azonban csak kevesen, a kiválasztottak tudják ezt ki is fejezni. Az anyatesttől elszakadó csecsemő születéséhez hasonló költői objektíválás adománya is nagymértékben megtalálható Herczegben. Amely pillanatban a csecsemő elszakadt a lelkétől, Herczeg maga is hűvös szemlélőjévé válik szülőttjének: